

Bijhoudervereniging Sint Ambrosius in Esch 1937 – 1975

door Nettie van de Langenberg-Scheepers

In 2016 werd er feest gevierd bij de Boxtelse bijhoudervereniging Sint Ambrosius. De vereniging bestond toen 250 jaar. In het oudste notulenboek van de Boxtelse vereniging uit 1937 kan men lezen dat er in dat jaar een afsplitsing plaats vond van 15 Essche imkers. Zij richtten in dat jaar een afzonderlijke afdeling op in Esch. Na bijna 40 jaar wordt de Essche vereniging echter weer ontbonden en keren 9 imkers terug naar het oude nest.

Bijenteelt iets van alle tijden

De geschiedenis van de bijenteelt kent een lang verleden. Al in de prehistorie waren er honigjagers die de honing van wilde bijen uit holle boomstammen roofden. Ze kwamen er achter dat bijenvolken meestal een ruimte van ongeveer 40 liter inhoud bezetten en vanaf een bepaald moment gingen de honigjagers deze ruimte kunstmatig namaken in vervoerbare stukken boomstam, bijenklossen genaamd. Aldus was het imkeren ontstaan en er is eeuwenlang op die oude manier geïmkerd. De bijenklos is als het waren de voorloper van de korven en kasten die men tegenwoordig gebruikt. In Egypte heeft men honing gevonden die nog stamt uit de tijd van de farao's. Er werden in een ruimte acht bronzen vaten aangetroffen die geheel met honing gevuld waren.

Sint Ambrosius patroon van de imkers

Veel bijhouderverenigingen dragen de naam van Sint Ambrosius. Hij moet rond 339 geboren zijn in Trier. Zijn vader stamde uit een rijke Romeinse familie die zich bekeerd had tot het Christendom. Hij was een Romeinse bestuurder voor Gallië die in de keizerlijke residentie in Thier zetelde. Na het overlijden van zijn vader verhuisde zijn moeder met zijn broer en zus naar Rome waar hij zijn opleiding genoot. Ambrosius werd rond 368 tot gouverneur van Noord Italië benoemd met als standplaats Milaan. In die tijd waren de christenen van Milaan ernstig verscheurd door de Ariaanse kwestie. Door zijn delicate optreden wist hij respect van alle partijen te winnen en werd hij uitgeroepen tot bisschop van Milaan. Hij protesteerde heftig. Hij was zelf nog niet eens gedoopt. Zijn doopsel volgde op 30 november 374 en op 7 december ontving hij de bisschopswijding. Hij dichtte en componeerde veel liederen. Verschillende van zijn liederen en hymen worden tegenwoordig nog steeds gezongen of gebeden. Samen met Augustinus, Hieronymus en Gregorius was hij een van de vier grote kerkvaders van het westen.

Was Ambrosius zelf ook imker?

Nee, dat was hij niet. Op een dag, aldus de legende over hem, stond hij in zijn wiegje buiten toen er opeens een zwerm bijen rond zijn mond neerstreek. De bijen vlogen zelfs zijn mond in en uit. Het kindermeisje wilde de bijen weggagen maar de vader van Ambrosius verbood dat. Hij wilde weten hoe dit wonder zou aflopen. Na een poosje vlogen de bijen gewoon weer weg. Zijn vader was verbluft en zei "als dit kind in leven blijft, zal er iets groots uit hem groeien". Hij zag hierin de voorspelling van de

toekomstige heiligheid van zijn zoon die in woord en geschrift heilige honing zou verzamelen.

De relieken van Sint Ambrosius worden bewaard in de basiliek van San Ambrogio in Milaan. Hij is o.a. patroon van de bijenhouders en geldt ook als beschermheilige van bijen. Hij wordt afgebeeld als bisschop, meestal met een boek; naar aanleiding van zijn legende zeer vaak ook met een bijenkorf; soms ook met een geselroede vooral vanwege de striemende woorden waarmee hij wantoestanden te lijf ging.

Hij wordt herdacht op 7 december vanwege zijn bisschopswijding en op 4 en 5 april vanwege zijn overlijden en begrafenis in 397.

Een weerspreuk zegt; "Ambrosius, patroon van bijen en van spreeuwen, houdt van waaien en van sneeuwen".

Oprichting van de bijenhoudervereniging Sint Ambrosius in Esch

Rond 1936 waren er in Esch diverse imkers die aangesloten waren bij de Boxtelse bijenhouderafdeling. Deze club telde toen ongeveer 66 leden waarvan 15 leden uit Esch. In Esch groeide de belangstelling om een eigen afdeling op te richten. De vergaderingen in Boxtel zouden te laat beginnen en te lang "uitgetrokken" worden. Een van de initiatiefnemers was C. F. Jansen in Esch beter bekend als "meester" Jansen omdat hij het hoofd van de school was. Hij was imker in hart en nieren en toen al bevoegd bijenteeltleraar. Antoon Dieden en L. Konings waren eveneens zeer enthousiaste imkers en zij besloten hun schouders onder dit initiatief te zetten. In Esch was in 1934 een plaatselijke afdeling van de N.C.B. opgericht. (Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond) Op 4 januari 1937 werd, op verzoek van de Essche imkers, door het bestuur van de N.C.B. een vergadering georganiseerd om tot de oprichting van een Essche bijenhoudervereniging te komen. Deze vergadering begon om 19.00 uur in café de Twee Zwaantjes.

C. den Ouden, voorzitter van de N.C.B. opende de vergadering en gaf aan het zeer op prijs te stellen dat men onder het vaandel van de N.C.B. een bijenvereniging wilde oprichten. Hij gaf meteen het woord aan de heer Jansen daar hij zelf over weinig of geen kennis beschikte wat de bijenhouderbij betrof. Het animo onder de aanwezigen was groot en er gaven zich meteen al veertien personen op zodat de oprichting een feit was. Dezelfde avond werd er een bestuur gekozen. Meneer Jansen werd met twaalf stemmen voorzitter, Antoon Dieden met elf stemmen secretaris en L. Konings met acht stemmen bestuurslid en tevens "ondervoorzitters". De contributie bedroeg fl.1,75 waarvan fl.1,10 moest worden afgedragen aan de R.K. Bijenhouderbond N.C.B. in Tilburg zodat er dus fl. 0,65 per lid overbleef voor de eigen verenigingskas. Daarom besloot men om de aankoopspijs van suiker een halve cent te verhogen om de kas te spekken, zodat het bestuur de leden op de teeravond van een traktatie kon voorzien. Uit de notulen van deze vergadering blijkt duidelijk dat er van te voren al goed over de oprichting van de Essche vereniging was nagedacht. De statuten lagen al klaar en er werd tijdens de vergadering meteen besloten dat de leden fl. 0,50 boeten moesten betalen als zij niet aanwezig waren op de algemene ledenvergadering. Pastoor van Duren werd gevraagd om geestelijk adviseur van de vereniging te worden. Deze functie nam hij graag aan. Na hem volgden nog de pastoors S. Hackfoordt, H.A. G. Hens, H.A.C. Beex en H. Ketelaars. Na de rondvraag eindigde de voorzitter de vergadering met de christelijke groet en sprak hij de wens uit dat de vereniging mocht groeien en bloeien.

De eerste bestuursvergadering

Het nieuwe bestuur liet er geen gras over groeien en kwam al op 26 februari ten huize van de voorzitter bij elkaar. De punten die besproken werden, waren o.a. de levering van suiker; toetreding van nieuwe leden; korting bij het aanschaffen van imkerartikelen bij honingzemerij het Zuiden in Boxtel; het reizen naar het fruit en het houden van ledenvergaderingen. Wat de suikerbestelling betrof, maakte de voorzitter zich wel zorgen. Meester Jansen wist dat het voeren van te veel suiker nadelig voor de bijen was. Ook moest er zorgvuldig worden omgegaan met de hoeveelheid suiker die je als geregistreerde imker mocht ontvangen. Hierop was streng toezicht van de overheid. Elke imker kon per jaar en per bijenvolk een aantal kilo's gedenatureerde suiker bestellen. Dit was suiker waar middelen zoals paprika- en methylviolet waren toegevoegd. Hierdoor zag de suiker er blauw uit en was alleen geschikt als bijenvoer. Tijdens de ledenvergadering kon men opgeven hoeveel suiker men nodig had. De secretaris moest hiervoor per bestelling een formulier opsturen naar de N.C.B. in Tilburg. Hierin werd de naam, het adres, het aantal volken en het aantal kilo's suiker per imker vermeld. Het totale aantal kilo's suiker dat de vereniging nodig had werd in grote zakken besteld bij de honingzemerij in Boxtel en werd afgeleverd op het pakhuis van de N.C.B. in Esch. Dit pakhuis stond op de hoek van de Postelstraat en de Spanckert. Hier kon de suiker per kilo afgewogen worden. Gezagvoeder Tinus Schoones zorgde ervoor dat alles ordentelijk verliep. Secretaris Antoon Dieden verstrekke de suiker aan de imkers. Voor deze distributie moest eerst toestemming verkregen worden door de Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen te 's-Hertogenbosch. Op 16 maart 1938 gaf de inspecteur aan Antoon Dieden een vergunning om maximaal 25 kg suiker per lid af te geven. Dit onder strikte bepalingen en voorwaarden die door de inspecteur gecontroleerd konden worden. Voor zo ver mij bekend is heeft Antoon Dieden zich altijd strikt aan deze regels gehouden en is de inspecteur er nooit aan te pas gekomen.

Vergaderingen en worstenbrood

In de analen kun je terugvinden dat, zeker in het begin, de leden vier maal per jaar bijeen kwamen om te vergaderen en wel in maart, juli, september en december. Het bestuur vergaderde of bij Antoon Dieden of bij Frans Jansen aan huis. De ledenvergaderingen werden wisselend gehouden bij G. van Schijndel, beter bekend als Gerrit de smid van café de Twee Zwaantjes. Bij Willem den Ouden in café de Keulse Kar of bij Graadje Verstijnen in café annex koffiehuis bij het station van Esch. In vrijwel elke vergadering kwam het bestellen en leveren van suiker aan de orde. In maart was het reizen naar het fruit een vast agendapunt terwijl in juli steevast het reizen naar de heide werd besproken. In de septembervergadering werd weer vastgesteld wanneer de bijen werden opgehaald van de heide en op 7 december kwam men bijeen voor de jaarvergadering en de teeravond. Voordat men overging naar "een gezellig samen zijn" werd eerst nog de kascontrole uitgevoerd, de contributie voor het volgend jaar vastgesteld en geïnd en de suikerprijs bekend gemaakt. Voor de eerste feestavond had het bestuur een aantal geldprijzen beschikbaar gesteld. Drie stuks van fl.1,25, drie stuks van fl.1,00, drie stuks van fl.0,75. Nog eens drie stuks van fl.0,60 en acht stuks van fl.0,50 zodat iedereen met een prijs naar huis ging. De club telde na het eerste jaar ongeveer 21 leden. Men kon deze prijzen winnen door het spelen van een biljartspel, kegelen of barakken. Kegelen was een vrij simpel spel. Men plaatste een of meerdere kegels op de biljarttafel. Het doel van dit spel was om een vooraf afgesproken aantal caramboles te maken zonder de kegels omver te stoten. Gebeurde dit wel dan, verloor de speler

zijn punten en moest hij opnieuw beginnen met de telling. De meeste leden gaven de voorkeur aan het biljartspel barakken. Voor dit spel gebruikten ze een barak, een houten bord met twee afgeschuinde zijanten waardoor een bal op dit bord kon rollen. De barak had vijfentwintig genummerde uithollingen waarin de bal tot stilstand kon komen. Het bord werd in een hoek van de biljarttafel gelegd en elke speler mocht twee maal drie ballen spelen om op een zo hoog mogelijk punten aantal uit te komen. Aan deze geldprijzen was echter een voorwaarde verbonden. Men kon deze alleen verzilveren voor imkerartikelen bij honingzemerij het Zuiden in Boxtel. Daar de meeste leden aanvankelijk niet zoveel ophadden met de honingzemerij was deze "traktatie" geen lang leven beschoren. Ook wilde men zelf kunnen bepalen waar de verdiende geldprijs verzilverd werd. Het biljarten bleef maar de geldprijzen verdwenen en werden vervangen door worstenbrood.

De plaatselijke slager van Brunschot kreeg jaarlijks de opdracht om te zorgen voor verse worst die door bakker van Grinsven of bakker van de Braak verwerkt werden tot het smakelijke worstenbrood voor de teeravond. Ieder keer vier worstenbroodjes en wat overbleef, werd verkocht onder de leden en de opbrengst ging in de clubkas. Maar ook over het worstenbrood ontstond onenigheid want als je niet op de teeravond aanwezig was liep je het worstenbrood mis. Na heel lang vergaderen besloot men om iedereen die met een geldige reden niet aanwezig kon zijn, de vier worstenbroodjes thuis te bezorgen. Een keer werd de vergadering verzet van zeven naar zes december omdat zeven december op een vrijdag viel. Op vrijdag mocht men immers geen vlees eten. Dit was een verplichte vasten- en onthoudingsdag binnen de katholieke kerk. Jaarvergaderingen en worstenbrood zijn tot het opheffen van de vereniging onlosmakelijk met elkaar verbonden gebleven.

Reizen naar het fruit en de heide

In een oud bijenboek las ik een spreuk over het reizen met de bijen. "Wie goed wil bijen, moet heien en kleien". De voorzitter van de Essche vereniging begreep dit maar al te goed. Hij moedigde de leden aan om te gaan reizen met de bijen naar het fruit. Dit zou de ontwikkeling van de bijenvolken bevorderen. De Essche imkers dachten daar aanvankelijk toch anders over en vonden het bezwaarlijk om de korven en kasten te verplaatsen. Ze voelden zich dan verplicht om de kasten te laten staan totdat de bellefleur was uitgebloeid en de kans op het zwermen van de bijen dan te groot werd. Er werden door de leden nog tal van andere argumenten aangewend om zeker niet te gaan reizen met de bijen. De voorzitter liet zich echter niet uit het veld slaan en vond toch nog twee medestanders om de kasten in april de kasten te verkassen naar Amerzode. In augustus was het vertrouwen van de leden in hun voorzitter duidelijk gegroeid en werd er door twaalf leden met zeventenzestig bijenvolken gereisd naar de heide bij Leende. De honing opbrengst viel echter tegen en hierna besloot men om niet meer naar Heeze te reizen maar het dichterbij huis te zoeken en wel op de Kampina en bij de witte bergen in Oirschot. Aanvankelijk zal men de bijenvolken met paard en kar naar de heide vervoerd hebben. Later werd het vervoer door Jan van Esch en Graadje Verstijnen geregeld. In de oorlog was het moeilijk om als vereniging zelfstandig te reizen en zocht men aansluiting bij de reiscentrale die werd georganiseerd door honingzemerij het Zuiden. Het vervoer naar de heide bleef zowel tijdens als na de oorlog in eigen hand. In 1941 werd voor het eerst gereisd naar Rillard-Bath en later naar Krabbedijken in Zeeland. Jaarlijks organiseerde het bestuur een excursie naar Zeeland om de bijenstand ter plaatsen te bezoeken. Uit de briefwisseling, die terug te vinden is in het archief van de Essche Sint Ambrosiusvereniging, blijkt dat de relatie met de koolzaadtelers in Zeeland

uitgroeide tot diverse persoonlijke contacten. Als door de watersnoodramp, die plaats vond in de nacht van zaterdag 31 januari op zondag 1 februari 1953, de dijken doorbreken en grote delen van Zeeland, West-Brabant en Zuid-Holland onder water komen staan, wordt er door de secretaris terstond een steunbetuiging gestuurd naar de getroffen boeren in Krabbedijken. Toch kon men na de watersnoodramp weer terecht in Krabbendijken. In 1950 kreeg "meester" Jansen een gloednieuwe solex en met dit vervoermiddel bezocht hij Helenaveen in de Peel. De volgende dag aanvaarde hij de terugreis. Deze onderneming had tot gevolg dat de vereniging enkele jaren afreisde naar de bloeiende heide in de Peel.

In de jaarverslagen werd herhaaldelijk vermeld dat de honingopbrengst vaak matig en soms zelfs slecht was. Zouden onze Essche bieboeren niet gauw tevreden geweest zijn met de opbrengst? De oogst van 1955 was echter wel overvloedig. In een bijvoegsel van de Provinciale Noord-Brabantse Courant Het Huisgezin wordt een hele pagina besteed aan de honingopbrengst van C.F. Jansen en A. Dieden. Een oogst van vijftig pond per volk was toen geen zeldzaamheid.

De Essche imkers verkochten hun honing aan huis maar het merendeel werd afgezet via honingzemerij het Zuiden een instelling van de gezamenlijke bijenhouderbonden in Brabant en Limburg.

De leden van het eerste en het laatste uur

Bij de oprichting telde de Essche Sint Ambrosiusvereniging veertien leden. Een jaar later waren dit er al eenentwintig. Het ledental heeft meestal rond de twintig geschommeld. Alleen vlak na de oorlog prijkten er dertig namen op de ledenlijst. Zowel op de eerste als op de laatste ledenlijst worden drie namen vermeld van imkers die de bijenvereniging van het begin tot het einde trouw gebleven zijn: C.F. Jansen, A. Dieden en M. Schoones.

Frans Jansen was de grote stimulator van de bijenclub. Hij was tot 1962 voorzitter maar moest deze functie toen noodgedwongen neerleggen. De statuten van de Bijenhouderbond N.C.B. bepaalde dat je niet langer dan 25 jaar voorzitter mocht zijn. Dit viel bij de leden niet in goede aarde en een jaar later benoemde men hem tot erevoorzitter. Zijn inzet voor de bijenteelt zowel voor de Essche vereniging als voor de imkerbond was groot. Hij was bevoegd leraarbijenteelt en gaf cursussen, lezingen en voorlichting. Menigeen heeft van zijn grote deskundigheid mogen genieten. Op vijftientigjarige leeftijd ontving de "nestor" van de Essche imkers een gouden speld vanwege zijn vijftigjarig lidmaatschap van de imkerbond.

Zijn grote steun en toeverlaat was Antoon Dieden ook een groot animator van de vereniging. Hij vervulde van het begin tot aan de opheffing de rol van secretaris waarvoor hij in 1980 een Koninklijke onderscheiding mocht ontvangen. Hij was ook jarenlang belast met het agentschap van de honingzemerij in Boxtel. Na de ontbinding van de Essche bijenvereniging sloot Antoon zich weer aan bij Boxtel. In 1986 ontving hij als diamant bijenvriend een oorkonde van de Bond voor Bijenhouders van de N.C.B. Zijn lijfspreuk was; "Je moet niet zorgen voor bijenkasten maar voor kasten met bijen".

Tinus Schoones speelde ook een rol bij de oprichting van de Essche afdeling en bleef tot het einde toe lid. Hij werkte als gezagvoeder op het pakhuis van de C.H.V. in Esch waar altijd de bijensuiker gewogen werd. In 1962 nam hij de taak over van meester Jansen en heeft tot de opheffing de voorzittershamer gehanteerd.

Het doek valt

Na de oorlog beleefde de vereniging haar hoogte punt. De activiteiten waren groot in aantal en het leek erop dat de bijenteelt in Esch niet meer weg te denken was. Maar rond 1956 begon het ledenaantal terug te lopen en werd door gebrek aan belangstelling maar een algemene ledenvergadering gehouden. Deze trend zette zich door en in de zestigerjaren bleven er nog maar negen leden over.

Tijdens de jaarvergadering van 1965 stond de voorzitter uitvoerig stel bij het overlijden van verenigingslid Aart Olieslagers. Hij was door een tragisch ongeval om het leven gekomen. Ondanks de vele inspanningen van Antoon en Frans kwamen er geen nieuwe leden meer bij. In 1975 werd besloten om als afdeling over te gaan naar Boxtel omdat met slechts negen leden eigenlijk niets ondernomen kon worden. Dit besluit werd mede genomen op advies van de Ir. Mommers voormalig Rijksbijenteeltconsulent. Hij was na zijn pensionering in Esch komen wonen.

Tijdens de afscheidsreceptie op 28 november 1975 werden zes leden gehuldigd. Bij deze huldiging was ook een deputatie van het hoofdbestuur van de imkerbond aanwezig. De heer Roelen spelde meneer Jansen als eerste een gouden speld op. Ook de heren Dieden en Schoones ontvingen een gouden spel. De zilveren jubilarissen, mevr. Vissers-Kronenburg en de heer P. Traa kregen een zilveren speld uitgereikt. Verschillende Essche leden sloten zich op 1 januari 1976 opnieuw aan bij de Boxtelse bijenhoudervereniging Sint Ambrosius. Momenteel zijn er nog steeds Essche imkers aangesloten bij deze bijenafdeling in Boxtel.